

Broj:0102-6169/52

Podgorica,27.03.2014.god.

Na osnovu člana 8 tačka 18, 19 i 43, a u vezi sa članom 40 - 50 Zakona o elektronskim komunikacijama („Sl. list Crne Gore“, broj 50/08; 53/09, 70/09, 40/10, 49/10, 32/11 i 40/11), Odluke o relevantnim tržištima usluga koja su predmet provjere ispunjenosti testa tri kriterijuma («Sl. list Crne Gore,» broj 19/2011), po predhodno pribavljenom mišljenju Uprave za zaštitu konkurencije broj: 01-148/2 od 20.07.2011.godine, i člana 196 Zakona o opštem upravnom postupku („Sl. list RCG“, broj 60/03), nakon sprovedenog postupka analize Veleprodajnog tržišta pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža i određivanja regulatornih obaveza operatorima sa značajnom tržišnom snagom na pomenutom relevantnom tržištu, u ponovnom postupku, postpajući po rješenjima Ministarstva za informaciono društvo i telekomunikacije UP II broj 052-01-34/14-12 od 05.03.2014 godine, Savjet Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost (u daljem tekstu: Savjet Agencije), na sjednici održanoj dana 27.03.2014.godine, donio je

RJEŠENJE

1. **Telenor. d.o.o Podgorica** određuje se kao operator sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu „Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža.
2. **Telenor-u d.o.o Podgorica** određuju se sljedeće regulatorne obaveze i rokovi za izvršenje istih:

- a. Obaveza omogućavanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja.

Rok za izvršenje ove obaveze je 30 dana od dana prijema rješenja.

- b. Obaveza obezbjeđivanja jednakog tretmana – nediskriminatornost.

Rok za izvršenje ove obaveze je 30 dana od dana prijema rješenja.

- c. Obaveza obezbjeđivanja preglednost.

Rok za izvršenje ove obaveze je 90 dana od dana prijema rješenja.

- d. Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija.

- e. Obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

U cilju izvršenja regulatornih obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija i nadzora cijena i troškovnog računovodstva, Crnogorski Telekom je dužan nastaviti sa implementacijom računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, na način i u rokovima propisanim dokumentom Agencije "Metodologija računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva".

Agencija može pristupiti utvrđivanju cijena relevantnih usluga na osnovu Revidiranih regulatornih godišnjih finansijskih izvještaja u periodu do naredne analize relevantnog tržišta.

3. Žalba na rješenje ne odlaže njegovo izvršenje.

O B R A Z L O Ž E N J E

Rješenjem Agencije broj 0102-6169/44-2011 od 29.10.2013 godine operatori Crnogorski Telekom A.D., Telenor d.o.o. i MTEL d.o.o. su određeni kao operatori sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu „Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža“ i nametnute su im obaveza omogućavanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja, obaveza obezbjeđivanja jednakog tretmana – nediskriminatornost, obaveza obezbjeđivanja preglednosti, obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija i obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva. Na predmetno Rješenje Crnogorski Telekom A.D. Podgorica uložio je žalbu Ministarstvu za informaciono društvo i telekomunikacije. Ministarstvo za informaciono društvo i telekomunikacije, postupajući po žalbi Crnogorskog Telekoma A.D. je poništilo Rješenje Agencije broj 0102-6169/44-2011 od 29.10.2013 godine i naložilo da Agencije ispravi procesne greške učinjene u prethodnom postupku. Naime, Ministarstvo je u svom Rješenju navelo da je: „test tri kriterijuma sproveden na maloprodajnom tržištu odlaznih poziva, što u predmetnom slučaju ne može biti relevantno imajući u vidu da je predmet testa tri kriterijuma veleprodajno tržište odlaznih

poziva, te je nejasno na osnovu kojih dokaza je utvrđeno postojanje barijera za ulazak na veleprodajno tržište“.

Ministarstvo, kao drugostepeni organ, shodno članu 234 stav 3 Zakona o opštem upravnom postupku, u postupku po žalbi može izmedju ostalog djelimično izmijeniti rješenje. Imajući u vidu da je na poništeno Rješenje Agencije, samo Crnogorski Telekom A.D. izjavio žalbu, Ministarstvo je suprotno oderdbi člana 239 Zakona o opštem upravnom postupku poništilo rješenje u cjelini, mimo zahtjeva postavljenog u žalbi, a na štetu trećih lica, koja u konkretnom slučaju nijesu uzjavili žalbu tj Telenor-a d.o.o i Mtel-a d.o.o..

Postupajući po primjedbi Ministarstva Agencija daje obrazloženje:

Drugi kriterijum Testa tri kriterijuma se odnosi na utvrđivanje da li struktura tržišta teži efikasnoj konkurenciji u naredne tri godine. S obzirom da je veleprodajno tržište pristupa i originacije poziva tzv. zamišljeno tržište, koje ne postoji u komercijalnom smislu već se po definiciji ovog tržišta sastoji isključivo od usluga samosnadbijevanja operatora (eng. Self supply), Agencija je kod provjere ispunjenosti uslova iz drugog kriterijuma koristila podatke koji se odnose na odgovarajuće maloprodajno tržište jer je samo na osnovu njih mogla izvesti zaključke o tome da li struktura tržišta teži efikasnoj konkurenciji. U tom smislu, Agencija je analizirala dinamiku tržišta mobilne telefonije, simetričnost tržišnih učešća kao i stepen penetracije u mobilnoj telefoniji i zaključila da, po svim navedenim parametrima, tržište mobilne telefonije ima stabilnu tržišnu strukturu. Saglasno dokumentu ERG-a (Asocijacija evropskih regulatora) o smjernicama za sprovođenje Testa tri kriterijuma iz 2008 godine, samo u slučaju kada se testom dokaže trend pada tržišnih učešća operatora ima osnove za tvrdnju da su stvoreni uslovi za ulazak novih operatora i da tržište teži efikasnoj konkurenciji.

Agencija je sprovela provjeru prisustva strukturnih barijera uvođenju konkurencije i zaključila da su na tržištu pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz mobilnih javnih komunikacionih mreža zastupljena tri operatora, koji imaju sopstvenu infrastrukturu i pokrivaju cijelu teritoriju Crne Gore, a imajući u vidu da u relevantnom periodu nije postojao nacionalni roving, potencijalni novi operator bi imao značajnu barijeru prilikom uspostavljanja sopstvene mreže.

Agencije je odlučila kao u dispozitivu iz sljedećih razloga:

Zakonom o elektronskim komunikacijama, članom 8 tačka 18, propisana je, između ostalih, nadležnost Agencije da vrši nadzor tržišta, utvrđuje operatore sa značajnom tržišnom snagom i preduzima preventivne mjere za spriječavanje negativnih efekata značajne tržišne snage operatora. Članom 19 Zakona, utvrđena je, u konkretnom slučaju nadležnost Savjeta Agencije za donošenje ovakvih odluka.

Shodno članu 41 i 42 Zakona o elektronskim komunikacijama, Savjet Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost je, po predhodno pribavljenom mišljenju Uprave za zaštitu konkurencije i nakon sprovedenog konsultativnog procesa, na sjednici od 31.03.2011.godine donio Odluku o relevantnim tržištima usluga koja su predmet provjere ispunjenosti testa tri kriterijuma («Sl. list Crne Gore,» broj 19/11).

Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža, koje je bilo na listi tržišta stare Preporuke o relevantnim tržištima, nije sastavni dio liste tržišta nove Preporuke o relevantnim tržištima. Dakle, Agencija može prethodno regulisati navedeno tržište jedino u slučaju da su istovremeno zadovoljena sljedeća tri kriterijuma:

I kriterijum: Prisutnost visokih i trajnih barijera za ulazak na tržište, strukturne, pravne ili regulatorne prirode

S obzirom da na tržištu pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz mobilnih javnih komunikacionih mreža su zastupljena tri operatora, koji imaju sopstvenu infrastrukturu i pokrivaju cijelu teritoriju Crne Gore, potencijalni novi operator bi imao značajnu barijeru prilikom uspostavljanja sopstvene mreže, Agencija je zaključila da postoje visoke i trajne strukturne barijere za ulazak na tržište. Sa druge strane, Agencija je zaključila da na predmetnom veleprodajnom tržištu ne postoje pravne ili regulatorne prepreke ulasku na tržište. S obzirom da se generalno smatra da pravne ili regulatorne prepreke predstavljaju relativno manja ograničenja u odnosu na strukturne barijere, Agencija je zaključila da je prvi kriterijum testa tri kriterijuma zadovoljen.

II kriterijum: Struktura tržišta koja ne teži razvoju efikasne tržišne konkurencije unutar odgovarajućeg vremenskog okvira

Agencija je kod ovog kriterijuma najprije trebala utvrditi da li je zaustavljen razvoj tržišta u smislu da su operatori zadovoljni sa svojim tržišnim učešćem te da su cjenovna kretanja stabilna, odnosno ne postoji konkurencija na cjenovnoj osnovi, već se cijene održavaju na istom nivou duži vremenski period. Takođe, nakon utvrđivanja postojećeg stanja potrebno je utvrditi teži li tržište razvoju efikasne konkurencije u periodu od naredne tri godine.

Činjenica da je u relevantnom periodu tržišno učešće tri operatora ostalo na približno istom nivou, pri čemu nije postojala zainteresovanost za ulazak četvrtog operatora, ukazuje da stanje na relevantnom tržištu ne teži efikasnoj konkurenciji. Nadalje, s obzirom da postojeća tri operatora već posjeduju sopstvenu mrežu koja pokriva skoro cijelu Crnu Goru, sa približno stabilnim brojem korisnika, postoji mala vjerovatnoća da će potencijalni novi operator imati interesa da investira u izgradnju sopstvene mreže i ponuditi pri tom cijenu usluga koja će biti atraktivna dovoljno da privuče korisnike postojećih operatora. Na osnovu navedenog, Agencija je zaključila da je ispunjen drugi kriterijum Testa.

III kriterijum: Primjena relevantnih propisa o zaštiti tržišnog nadmetanja sama po sebi ne omogućuje na odgovarajući način uklanjanje nedostataka na tržištu.

Na osnovu dokumenta Evropske asocijacije regulatora o testu tri kriterijuma, regulatorna tijela treba da procijene da je li primjena propisa o zaštiti konkurencije dovoljna da ukloni nedostatke koji postoje ili koji se mogu javiti na tržištu elektronskih komunikacija. Provjera ispunjenosti uslova ovog kriterijuma uključuje sledeće procjene : stepena opšteg nekonkurentnog ponašanja, stepena kompleksnosti otklanjanja nekonkurentnog ponašanja, potrebe za regulatornom intervencijom kako bi se dugoročno osiguraao razvoj efikasne konkurencije na tržištu.

Agencija je provjerom uslova iz ovog kriterijuma zaključila da bi propisi o zaštiti konkurencije bili dovoljni da ex post regulacijom riješe potencijalni problem koji se dogodio na tržištu, međutim, da isti u ovom trenutku nisu u mogućnosti dovoljno brzo riješiti potencijalni problem, gdje je pravovremena intervencija neophodna.

Dokument sa zaključcima o sprovedenom Testu tri kriterijuma na ovom relevantnom tržištu je, po predhodno pribavljenom mišljenju Uprave za zaštitu konkurencije broj: 01 - 148/2 od 20. 07. 2011. godine, bio predmet javnog konsultativnog postupka.

Za potrebe sprovođenja postupka Testa tri kriterijuma, a koji je prethodio predmetnoj analizi, Agencija je sprovela postupak definisanja relevantnog tržišta u dimenziji usluga i u geografskoj dimenziji. Agencija je zaključila da se ovo relevantno tržište sastoji se od sledećih kategorija usluga:

- Usluga omogućavanja svih vrsta pristupa od strane operatora mobilnih mreža (eng. *MNO*);
- Usluga pristupa za vlastite potrebe i usluga započinjanja (originacije) poziva i SMS poruka u vlastitu mrežu i mreže drugih operatora koje se pružaju za vlastite potrebe.

Takođe, Agencija je odredila, da je relevantno geografsko tržište za pružanje navedenih usluga u opsegu nacionalno, s obzirom da su identični preovlađujući uslovi konkurencije, pravni i regulatorni okvir i cjenovna politika na čitavoj teritoriji Crne Gore.

Agencija je postupak analize relevantnog tržišta sprovela u cilju ocjene stepena konkurentnosti na određenom relevantnom tržištu, odnosno, procjene da li postoje operatori sa značajnom tržišnom snagom na određenom relevantnom tržištu.

Dominantna pozicija na tržištu podrazumijeva da operator, bilo pojedinačno bilo udruživanjem sa drugim subjektima na tržištu, ima značajnu tržišnu snagu ako samostalno ili zajedno sa ostalim operatorima na određenom relevantnom tržištu ima takav ekonomski uticaj koji mu omogućava značajan stepen nezavisnosti u odnosu na njegove konkurente i korisnike. Na taj način se smanjuje efektivna konkurentnost na

relevantnom tržištu, pa je Agencija primorana da reaguje nametanjem određenih obaveza operatorima za koje se utvrdi da imaju značajnu tržišnu snagu.

Član 40 stav 2 Zakona o elektronskim komunikacijama definiše da jedan operator ima značajnu tržišnu snagu u skladu sa ovim zakonom, ako samostalno ili zajedno sa drugim operatorima ima dominantan položaj, odnosno položaj koji mu omogućava ponašanje nezavisno od konkurenata, svojih pretplatnika i potrošača. Istim članom su definisani i kriterijumi koji se uzimaju u obzir prilikom procjene pojedinačne tržišne snage.

Saglasno Zakonu, Agencija prilikom procjene pojedinačne značajne tržišne snage uzima u obzir kriterijume koji najbolje odražavaju specifičnosti posmatranog relevantnog tržišta i to: Tržišno učešće telekomunikacionog operatora na relevantnom tržištu i izmjene u strukturi u dužem vremenskom periodu; Prepreke za ulazak na relevantno tržište i uticaj potencijalne konkurencije na tom tržištu; Uticaj velikih korisnika na snagu operatora (kompenzaciona kupovna moć); Elastičnost tražnje; Trenutno stanje konkurencije na relevantnom tržištu; Tehnološka prednost i superiornost; Nivo razvijenosti prodajne i distributivne mreže; Stepem vertikalne integracije; Stepem diferencijacije usluga; Privilegovan pristup tržištima kapitala ili finansijskim resursima; Da li kontroliše infrastrukturu, čiji se obim ne može lako udvostručiti ; Povezanost usluga.

Ukoliko je predmet analize procjena da li dva ili više operatora imaju značajnu tržišnu snagu, saglasno Zakonu analiziraju se sljedeći kriterijumi: nivo koncentracije relevantnog tržišta, raspoređivanje tržišnih udjela na relevantnom tržištu i njihovo mijenjanje u dužem periodu; prepreke za ulazak na relevantno tržište i uticaj potencijalne konkurencije na tom tržištu; uticaj velikih korisnika na snagu operatora (kompenzaciona kupovna moć); preglednost relevantnog tržišta; homogenost usluga; elastičnost tražnje; nivo tehnoloških inovacija i tehnološkog razvoja; postojanje prekomjernih slobodnih, odnosno neiskorišćenih kapaciteta; postojanje neformalne ili druge veze između tih operatora; maloprodajni mehanizmi koje primjenjuju operatori kod mjera naknade; postojanje cjenovne konkurencije.

S obzirom da je predmet analize procjena da li dva ili više operatora imaju značajnu tržišnu snagu, saglasno Zakonu analiza je izvršena prema sljedećim kriterijumima saglasno Zakonu o elektronskim komunikacijama.

I kriterijum: Nivo koncentracije relevantnog tržišta, raspoređivanje tržišnih udjela na relevantnom tržištu i njihovo mijenjanje u dužem periodu

Tržišno učešće je kriterijum relativne veličine nekog operatora, odnosno pružaoca usluge na relevantnom tržištu, izračunato na način da se utvrdi procenat u kojem taj operator učestvuje u ukupnoj proizvodnji i/ili prodaji nekog proizvoda i/ili usluge na relevantnom tržištu u određenom vremenskom periodu.

Operator ima značajnu tržišnu snagu ukoliko je njegovo tržišno učešće visoko i stabilno kroz određeni vremenski period. S druge strane, promjenjivi tržišni udjeli pokazatelji su smanjivanja tržišne snage na relevantnom tržištu, a promjene u tržišnim udjelima ogledaju se u promjenama koje su vidljive kroz promjene u prihodu ili broju usluga, koje operator nudi na tržištu.

Tržišno učešće se najčešće koristi kao indikator postojanja značajne tržišne snage. Iako u skladu sa Smjernicama Evropske komisije visoko tržišno učešće nije samo po sebi dovoljna mjera kako bi se utvrdilo postojanje značajne tržišne snage na nekom relevantnom tržištu, malo je vjerovatno da će operator koji nema značajno tržišno učešće imati značajnu tržišnu snagu. Prema tome, operator čije tržišno učešće ne premašuje 25% vjerovatno neće imati značajnu tržišnu snagu na relevantnom tržištu i u skladu s tim, operator čije tržišno učešće premašuje 50% je sam po sebi, osim u izuzetnim okolnostima, dovoljan dokaz postojanja slučaja značajne tržišne snage na posmatranom telekomunikacionom tržištu.

U okviru ovog kriterijuma Agencija je analizirala tržišno učešće operatora po broju korisnika, ostvarenom saobraćaju i prihodima. S tim u vezi dobijeni su sledeći rezultati u procentima:

Broj korisnika po procentima:

Operator	2008	2009	2010
Telenor	38,21%	37,16%	39,63%
Crnogorski Telekom	36,13%	36,67%	37,00%
M:Tel	25,66%	26,17%	23,37%

Penetracija:

2008	2009	2010
185,51%	208,69%	199,52%

Minuti razgovora:

Operator	2008/2	2009	2010
Telenor	46%	42,8%	44,5%
Crnogorski Telekom	34%	37,5%	36,8%
M:Tel	20%	19,7%	18,7%

Ukupni Prihodi:

Operator	2008	2009	2010
Telenor	38,8%	42,2%	44,2%
Crnogorski Telekom	36,7%	32,8%	30,0%

M:Tel	24,5%	25,0%	25,8%
-------	-------	-------	-------

Takođe, izvršena je analiza koncentracije tržišta. Koncentracija mjeri zajednički tržišni udio jedne ili više firmi u jednu mjeru. Opšte prihvaćena mjera tržišne koncentracije je Herfindal –Hiršmanov index (HHI). On se izračunava tako što se tržišni udio svakog učesnika na tržištu digne na kvadrat i to se sabere. Ovaj index uzima u obzir relativnu veličinu i raspodjelu udjela firmi na tržištu i teži nuli kada se tržište sastoji od velikog broja subjekata slične veličine. Ovaj index se povećava kako broj firmi na tržištu se smanjuje i kada se disparitet u veličini tih subjekata povećava.

Na tržištima na kojima je HHI između 1000 i 1800 smatra se da je to tržište umjereno koncentrisano, a tržišta kod kojih je ovaj index viši od 1800 smatra se da je to tržište visoko koncentrisano.

Crnogorsko tržište karakteriše oligopolna tržišna struktura. Imajući u vidu ove podatke date u tabeli

Operator	2008	2009	2010
Telenor	38,21%	37,16%	39,63%
T-Com	36,13%	36,67%	37,00%
M:Tel	25,66%	26,17%	23,37%

Može se izračunati da za 2008 godinu HHI iznosi 3423, za 2009. 3410 dok je HHI za 2010 godinu 3485. Ovo znači da je tržište visoko koncentrisano u cijelom periodu analize. Iz svega se vidi da se tržište nije mnogo mijenjalo u posmatranom vremenskom periodu.

Potencijanim ulaskom novog operatora broj operatora bi se povećao na 4 i smanjio bi se posmatanii udio ali bi tržište i dalje bilo visoko koncentrisano.

Agencija smatra da visoka koncentracija podstiče koordiniranu praksu sva tri operatora. Osim toga zbog ovakve raspodjele na tržištu svi operatori bi imali prilično koristi zbog koordinirane prakse.

II Kriterijum: prepreke za ulazak na relevantno tržište i uticaj potencijalne konkurencije na tom tržištu

Ovo tržište karakterišu značajne barijere za ulazak na nivou mreže. Značajne barijere su cijena frekvencija i značajni trošak izgradnje mreže sa nacionalnim pokrivanjem. Postojanje ovih barijera na tržištu utiče na nivo potencijane konkurencije .

Analizom potencijanih prepreka za ulazak na ovo tržište i uticaj potencijalne konkurencije ukazuje na visoke barijere za ulazak na tržište. Sa stanovišta pristupne mreže, investiranje u njenu izgradnju i stavljanje iste u funkciju predstavljaju veoma ozbiljne poslovne odluke, odnosno kapitalna ulaganja, koja su uslovljena detaljno razrađenim poslovnim planovima

i definisanjem razumnog vremenskog roka povraćaja uloženi sredstava. Ulazak na tržište zahtijeva od novih operatora značajna ulaganja i to većinom u obliku nenadoknadivih troškova (*eng. sunk cost*), koje operatori u slučaju neuspjeha i izlaska sa tržišta neće moći nadoknaditi.

Kako bi izgradio pristupnu mrežu do krajnjih korisnika, novi operator mora ili sam graditi pristupnu infrastrukturu do krajnjih korisnika ili koristiti pristupnu infrastrukturu drugog operatora.

Znači, investiranje u izgradnju mobilne mreže je veliko, a to prati i nemogućnost brzog povraćaja investicije. Pored svega toga, novi potencijalni operator će početi da se takmiči na zreloom tržištu što će mu veoma otežati da privuče korisnike jer ih mora preuzeti od postojećih operatora. U slučaju ulaska virtuelnog operatora ove barijere su manje iz razloga što ne bi imao potrebu da razvija mrežu. Malo je vjerovatno da će mogućnost pristupa svojoj mreži biti ponuđena drugim operatorima ukoliko to ne bude predmet regulacije.

III Kriterijum: Uticaj velikih korisnika na snagu operatora (kompenzaciona kupovna moć)

Kompenzaciona kupovna moć postoji kada veliki kupci imaju mogućnost u razumnom vremenskom roku da imaju neku alternativu poslije povećanja cijena ili uslova pod kojima se nudi neka usluga od strane hipotetičkog monopoliste. Agencija smatra da ne postoji kompenzaciona moć na ovom tržištu iz razloga što operatori ovu uslugu nude samo sebi. Zbog toga što nikome ne nude ovu uslugu oni nemaju nikakvih ograničenja od strane velikih kupaca.

Agencija smatra da na maloprodajnom tržištu veliki potrošači mogu imati kompenzacionu kupovnu moć. Nivo kompenzacione moći se ogleda u činjenici da mobilni operatori ne publikuju cijene za velike biznis korisnike, ali se za te korisnike tarifni planovi dogovaraju od slučaja do slučaja. Kako god, Agencija nema dokaza da bilo koji od velikih potrošača ili grupa potrošača ima kupovnu moć da ograniči njihovo koordinirano ponašanje. Činjenica da pripejd i postpejd tarifni paketi se nijesu mnogo mijenjali u posmatranom periodu, ukazuje na nedostatak pritiska na maloprodajne cijene.

Agencija smatra da nedostatak kompenzacione kupovne moći na veleprodajnom i maloprodajnom tržištu olakšava koordinirano ponašanje operatora.

IV Kriterijum: Homogenost usluga

Svi operatori imaju slične mrežne inrastrukture koje im omogućavaju da na istom nivou pružaju slične usluge i proizvode. Svi operatori rade na nacionalnom nivou i u stanju su da dostignu 99% pokrivenosti stanovništva. Iako ovi operatori pružaju niz usluga koje su prilagođene njihovim klijentima, svi operatori imaju tendenciju da primjenjuju kampanje

preko mas medija i njihovi proizvodi su u suštini identični. Kada jedan operator pokreće novi servis ili tarifni paket, dugi operator lansira sličan proizvod u veoma kratkom roku. Svi operatori nude tarifne pakete za sve vrste korisnika sa niskom, srednjom i visokom potrošnjom, koji im omogućavaju razne pogodnosti kao što su: besplatni pozivi u okviru grupe, u okviru sopstvene mreže, besplatni pozivi ka određenim brojevima i sl.

Pored tradicionalnih servisa, svi operatori nude i servise sa dodatnom vrijednošću i data servise.

Ovo tržište karakteriše visok stepen homogenosti usluga sa tendencijom takvog nastavka u budućnosti. To ukazuje da postoji prostor za koordinirano ponašanje operatora.

V Kriterijum: Elastičnost tražnje

Nizak nivo elastičnosti tražnje bi značio da potrošači nijesu osetljivi na promjene cijena. Ovo može biti zbog sopstvenih preferencija potrošača ili zbog nedostatka adekvatne zamjene.

Na veleprodajnom nivou ne postoji elastičnost tražnje jer je tražnja interna. Kako ne postoje operatori koji imaju pristup servisima drugih operatora zato promjene u cijeni pristupa i usluga nemaju uticaja zato što je promjena određena interno. Zbog nedostatka elastičnosti tražnje stvoreni su uslovi za zajedničku koordinaciju operatora.

VI kriterijum: Nivo tehnoloških inovacija i tehnološkog razvoja

Svi operatori imaju slične mrežne infrastrukture i nude identične usluge.

Agencija smatra da stabilnost i zrelost tehnologije u pružanju servisa omogućava operatorima da održe koordiniranu poziciju na ovom tržištu. Sličnost tehnologije koja se koristi i nedostatak tehnološke prednosti omogućava mobilnim operatorima da obezbijede iste usluge na sličan način tako da i dalje podstiču jačanje koordinacije na ovom tržištu.

VII Kriterijum: postojanje cjenovne konkurencije

Agencija smatra da ne postoji cjenovna konkurencija na ovom tržištu iz razloga što operatori ovu uslugu nude samo sebi. Zbog toga što nikome ne nude ovu uslugu oni nemaju nikakvih motiva za cjenovnu konkurenciju na ovom tržištu.

Ostali kriterijumi

Agencija je analizirala i kriterijume Preglednost relevantnog tržišta; Postojanje prekomjernih slobodnih, odnosno neiskorišćenih kapaciteta, Postojanje neformalne ili druge veze između tih operatora, kao i Maloprodajne mehanizme koje primjenjuju operatori kod mjera naknade i utvrđuje da su ovi kriteriji od manjeg uticaja na analizu predmetnog tržišta.

Na osnovu ove analize Agencija procjenjuje da ova tržišna struktura omogućava koordinirane aktivnosti i zaključuje da na ovom tržištu operatori Telenor doo Podgorica, Crnogorski telekom AD Podgorica i MTel doo Podgorica imaju značajnu tržišnu snagu.

Znači, nakon sprovedene analize relevantnog tržišta i nakon sprovedenih javnih konsultacija sa operatorima, Agencija je konstatovala, da su **Telenor d.o.o Podgorica, Crnogorski Telekom A.D Podgorica i Mtel d.o.o Podgorica**, operatori sa značajnom tržišnom snagom na Tržištu „Veleprodajno tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva iz javnih mobilnih telefonskih mreža.“

Identifikacija operatora sa značajnom tržišnom snagom podrazumijeva propisivanje i nametanje ex-ante obaveza, koje treba da budu proporcionalne i adekvatne utvrđenom problemu-odstupanju od efikasne konkurencije. Zakonom o elektronskim komunikacijama u čl.44, 45,46, 47,48, 49, i 50. Zakona, propisane su sljedeće mjere: Obaveza obezbjeđivanja preglednosti, referentna interkonekciona ponuda; Obaveza obezbjeđivanja jednakog tretmana-nediskriminatornost; Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija; Obaveza omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja; Obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva; Obaveza mogućnosti izbora/predizbora operatora; Obaveza regulisanja cijena maloprodajnih usluga.

Pri određivanju ovih obaveza Agencija uzima u obzir načelo racionalnosti i proporcionalnosti, uz obrazloženje naređenih mjera.

Na tržištu veleprodajnom tržište pristupa i započinjanja (originacije) poziva u mobilnim mrežama svim operatorima koji su određeni kao operatori sa značajnom tržišnom snagom, određuju se slijedeće regulatorne obaveze:

1. Obaveza omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja;
2. Obaveza obezbjeđivanja jednakog tretmana-nediskriminatornost;
3. Obaveza obezbjeđivanja preglednosti, referentna interkonekciona ponuda;
4. Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija;
5. Obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva;

Navedene regulatorne obaveze su adekvatne i proporcionalne identifikovanim aktuelnim i potencijalnim preprekama razvoju konkurencije na relevantnom tržištu, kako slijedi:

Obaveza omogućavanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja

Agencija može, shodno članu 47. Zakona o elektronskim komunikacijama narediti preduzimanje mjera u cilju ispunjavanja svih opravdanih zahtjeva za pristup i korišćenje određenih elemenata elektronskih komunikacionih mreža i pripadajuće infrastrukture, uključujući i pristupnu mrežu. Agencija može od operatora zahtjevati da: u dobroj mjeri pregovara sa operatorima o zahtjevima operatorskog pristupa; omogući operatorski

pristup određenim mrežnim elementima, uključujući raščlanjene elemente pristupne mreže; izvrši interkonekciju mreža; ne uskrati prethodno ostvareni operatorski pristup ili korišćenje mogućnosti; obezbijedi određene usluge na veleprodajnoj osnovi, zbog preprodaje tih usluga na maloprodajnom tržištu; odobri otvoreni pristup tehničkim interfejsima, protokolima ili drugim tehnologijama i mogućnosti koje su nezamjenljivo potrebne za interoperabilnost usluga ili mreža, uključujući i virtualne meže; obezbijedi zajednički smještaj opreme ili druge oblike zajedničkog korišćenja mogućnosti infrastrukture; obezbijedi mogućnosti koje su potrebne za obezbjeđivanje korisnicima interoperabilnosti usluga, od tačke do tačke, uključujući usluge inteligentnih mreža, distributivnih sistema ili roaminga u mobilnim mrežama; obezbijedi pristup sistemima za podršku ili sličnim sistemima, koji su potrebni za obezbjeđivanje konkurencije prilikom vršenja usluga.

U slučaju postojanja prepreka razvoju tržišne konkurencije koje se odnose na odbijanje zaključivanja ugovora o interkonekciji i pristupu i postojanja velikih razlika u pregovaračkoj moći operatora, gdje operatori zavise od infrastrukture drugog za pružanje maloprodajnih usluga, potrebno je da Agencija postavi okvire, odnosno odredi odgovarajuće regulatorne obaveze, kako bi se onemogućilo uskraćivanje pristupa i interkonekcije ili bilo koje drugo neprihvatljivo uslovljavanje.

Pravilnik o operatorskom pristupu i interkonekciji (Sl.list CG 79/09) propisuje uslove za obezbjeđenje operatorskog pristupa i interkonekcije, prava i obaveze operatora u vezi sa operatorskim pristupom i interkonekcijom, uslove pod kojima operatori mogu ograničiti interkonekciju ili operatorski pristup.

Agencija svim operatorima, koji imaju značajnu tržišnu snagu na ovom relevantnom tržištu, propisuje obavezu omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja. Sva tri operatora su obavezna da: u dobroj namjeri pregovaraju sa operatorima o zahtjevima operatorskog pristupa; omoguće operatorski pristup određenim mrežnim elementima, uključujući omogućavanje nacionalnog roaminga, omogućavanje pristupa mobilnim virtualnim operatorima, kao i uslugu izbora operatora; obezbijede određene usluge na veleprodajnoj osnovi, zbog preprodaje tih usluga na maloprodajnom tržištu; ne uskrate prethodno ostvareni operatorski pristup ili korišćenje mogućnosti; odobre otvoreni pristup tehničkim interfejsima, protokolima ili drugim tehnologijama i mogućnosti koje su nezamjenljivo potrebne za interoperabilnost usluga ili mreža; obezbijede pristup sistemima za podršku ili sličnim sistemima, koji su potrebni za obezbjeđivanje konkurencije prilikom vršenja usluga.

Sva tri operatora kada im je upućen potpun zahtjev za operatorski pristup i interkonekciju dužan je, shodno Pravilniku o operatorskom pristupu i interkonekciji, da odgovore na zahtjev u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva. Ukoliko zahtjev za operatorski pristup ili interkonekciju nije potpun, operator traži da podnosilac zahtjeva dopuni svoj zahtjev u roku od 15 dana od dana podnošenja nepotpunog zahtjeva.

Operatorski pristup operator može ograničiti samo u slučaju da operatorski pristup nije izvodljiv iz tehničkih razloga. U tom slučaju operator je dužan da detaljno obrazloži razloge svog odbijanja zahtjeva i dostavi ih podnosiocu zahtjeva, u roku od 15 dana od dana podnošenja zahtjeva.

Operatori su dužni da zaključe ugovor o operatorskom pristupu ili interkonekciji u roku od 45 dana od dana podnošenja potpunog zahtjeva. Potpisani ugovori o operatorskom pristupu ili interkonekciji se dostavljaju Agenciji radi evidencije i ocjene usklađenosti sa Zakonom, u roku od 10 dana od dana potpisivanja.

Operator mora u dobroj vjeri pregovarati sa operatorima o zahtjevima operatora koji žele pristup. Agencija smatra da je ta obaveza potrebno i efikasno sredstvo za postizanje kasnijih sporazuma o pristupu. U slučaju da se ova obaveza ne nametne sva tri operatora bi mogla nametnuti potencijalnim konkurentima na vertikalno povezanom veleprodajnom i maloprodajnom tržištu razne oblike neopravdanih instrumenata osiguranja plaćanja, bankarskih garancija, u pogledu uslova i iznosa ili neopravdano podsticati korišćenje skupljih tehnologija za pružanje usluge i to samo iz razloga povećanja troškova postojećih i potencijalnih konkurenata. Isto tako sva tri operatora bi mogla tražiti nivo informacija iznad potrebnog i tehnički opravdanog za pružanje relevantne usluge.

Sva tri operatora su u obavezi da pripreme otvoren pristup tehničkim interfejsima, protokolima ili drugim značajnim tehnologijama, pošto je to nužno potrebno za pružanje usluge na maloprodajnom tržištu. Nepripremanje tih elemenata bi moglo značiti da konkurenti ne mogu ponuditi uslugu istog kvaliteta na maloprodajnom tržištu ili čak onemogućavanje pristupa novih operatora na postojeće tržište, ukoliko je nužno povezivanje mreža ova tri operatora i alternativnog operatora. Agencija ocjenjuje da je obaveza nužna za uspostavljanje i održavanje konkurencije na tržištu.

Propisivanje obaveze omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja je opravdano i proporcionalno aktuelnim i potencijalnim preprekama na ovom tržištu, jer se radi o regulatornoj obavezi koja doprinosi većem stepenu konkurencije na odgovarajućem maloprodajnom tržištu.

Agencija ocjenjuje da obaveza omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja, iako osnovna obaveza za pospješivanje konkurencije, nije sama po sebi dovoljna da na efikasan način ukloni prepreke razvoju konkurencije na relevantnom tržištu. Odnosno, obavezi omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja komplementarne su obaveze nediskriminatornosti i obezbjeđenja preglednosti, odnosno objavljivanja referentne ponude. Nadalje, obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva je prateća i neophodna obaveza sa aspekta obezbjeđenja efikasne konkurencije i zaštite interesa krajnjih korisnika.

Obaveza obezbjeđivanja jednakog tretmana-nediskriminatornost

Agencija može, shodno članu 45 Zakona, operatoru sa značajnom tržišnog snagom na određenom relevantnom tržištu, narediti mjeru obezbjeđivanja jednakog tretmana pri pružanju usluge interkonekcije ili operatorskog pristupa.

Agencija operatorima koji imaju značajnu tržišnu snagu na ovom tržištu propisuje obavezu obezbjeđivanja jednakog tretmana-nediskriminatornost. U okviru ove obaveze sva tri operatora su dužni:

- svim operatorima, kod sličnih okolnosti, pružati uslugu pod istim uslovima;
- drugim operatorima pružati usluge po uslovima uslove i kvalitetu kao i svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima.

Nalaganjem mjere jednakog tretmana obezbjeđuje se da sva tri operatora primjenjuju suštinski jednake uslove i jednaki kvalitet pri pružanju usluge svim operatorima uključujući i one operatore koji su djelovi privrednog društva ili sa njime povezanog društva.

Nametanjem ove regulatorne obaveze svim operatorima otklanjaju se prepreke razvoju konkurencije koje se tiču diskriminacije na cjenovnoj i necjenovnoj osnovi. Ova obaveza je komplementarna obavezi omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja, jer ova obaveza omogućava da efikasnije sprovodi regulatorna obaveza omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja.

U slučaju da se ova obaveza ne nametne ili ne realizuje operatori sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu mogu sprovoditi aktivnosti koje se diskriminatorne u pogledu cijena, kvaliteta i predstavljaju prepreke razvoju konkurencije na relevantnom tržištu. Takođe, operator sa značajnom tržišnom snagom može obračunavati usluge po višim cijena u poređenju sa cijenama koje nudi svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima, čime primjenjuje praksu cjenovnog stezanja margine profita (eng. *price squeeze*) operatora. Pored aktivnosti prenošenja značajne tržišne snage na cjenovnim osnovama, operatori mogu primjenjivati i antikonkurentske taktike odgađanja, uskraćivanje informacija, insistiranje na neopravdanim zahtjevima i diskriminatorno korišćenje informacija. Naime Agencija smatra da je važno da i informacije koje operator sa značajnom tržišnom snagom dobije od alternativnih pružaoca usluga ne iskoristi za potrebe svog maloprodajnog dijela i time dovede alternativnog pružaoca usluga u neravnopravan položaj.

Nabrojane aktivnosti dovode u neravnopravan položaj konkurentske kompanije. Diskriminatorno ponašanje postojećih operatora mogu staviti određenog operatora, koji može biti i on sam ili sa njim povezano društvo, u privilegovani položaj u odnosu na ostale operatore, stvoriti mu bolje uslove pri poslovanju, pa tako smanjiti efikasnost konkurencije ili potpuno istisnuti konkurenciju sa tržišta. Ovo je suprotno interesima krajnjih korisnika, kojima odgovara da je na tržištu veći broj operatora, koji nude širu paletu proizvoda po razumnim cijenama.

Sprovođenje obaveze nediskriminatornosti će podrazumijevati da svi pružaoci usluga koriste uslugu veleprodajnog operatora pod istim uslovima kao i njegov maloprodajni dio ili povezana društva.

Agencija ocjenjuje da ova regulatorna obaveza adekvatna, da ne predstavlja nikakvo dodatno opterećenje za operatora sa značajnom tržišnom snagom, već samo kvalitativno definiše njegov odnos prema drugim operatorima na veleprodajnom tržištu, te kao takva omogućava nesmetan ulaz novih operatora na ovo tržište sa ciljem ponude korisnicima.

Obaveza obezbjeđivanja preglednosti

Agencija može, shodno članu 44. Zakona o elektronskim komunikacijama operatoru sa značajnom tržišnom snagom na određenom relevantnom tržištu, nametnuti obavezu preglednosti u vezi interkonekcije i pristupa, na način da učine dostupnim određene podatke, kao što su: računovodstvene informacije, tehničke specifikacije, karakteristike mreže, uslove korišćenja i cijene usluga.

Agencija operatorima koji imaju značajnu tržišnu snagu na ovom relevantnom tržištu, propisuje obavezu obezbjeđivanja preglednosti.

Ova obaveza se nameće svim operatorima u pogledu pružanja usluge pristupa i započinjanja (originacije) poziva u mobilnim mrežama, a opredmećuje se u obliku referentne ponude pristupa i započinjanja (originacije) poziva u mobilnim mrežama na veleprodajnom nivou (u daljem tekstu Referentna ponuda). Referentna ponuda mora biti u skladu sa objektivnim mogućnostima postojećih operatora i objektivnim potrebama drugih operatora i dovoljno raščlanjena tako da drugi operatori, koji žele određenu uslugu, ne moraju dodatno plaćati mogućnosti koje nijesu potrebne za pružanje zahtjevane usluge. Ponuda mora sadržati spisak usluga koje su raščlanjene u skladu sa potrebama ostalih operatora i sa njima povezanim uslovima, uključujući i cijene i popuste ili principe njihovog određivanja, u slučaju da ih operatori daju.

Referentna ponuda mora biti jasno definisana, i sadržati slijedeće elemente:

- (1) Opšte odredbe koje se tiču predmeta ponude, primjenu i važenja ponude;
- (2) Pregled i opis usluga;
- (3) Cijene i popuste odnosno principe njihovog određivanja, obračun i naplata usluge;
- (4) Detaljno objašnjen postupak procesa, naručivanja, ugovaranja i realizacije usluge
- (5) Odgovornost, kvalitet usluge i održavanje;
- (6) Povjerljivost informacija i poslovna tajna;
- (7) Postupak rješavanja sporova;
- (8) Dodaci (definicije pojmova, kontakti, pristupne tačke, tehnički standardi, postupak testiranja ...).

Operatori će referentnu ponudu usluge pristupa na veleprodajnom nivou objaviti u roku od 90 dana od dana donošenja rješenja.

Agencija naglašava da je Referentna ponuda dokument koji je podložan izmjenama, shodno promjenama na tržištu i tehnološkom razvoju. Ako Referentna ponuda ne odgovara Zakonu o elektronskim komunikacijama ili uslovima na tržištu, nakon sprovedene javne rasprave, Agencija može Rješenjem narediti njenu izmjenu u roku od 30 dana. Takođe, operator može i sam inicirati izmjenu Referentne ponude.

Agencija smatra da je nametanje obaveze obezbjeđivanja preglednosti postojećim operatorima proporcionalno i opravdano, jer doprinosi transparentnijem radu operatora sa značajnom tržišnom snagom na ovom relevantnom tržištu. Jasan pregled uslova za pristup i započinjanja (originacije) poziva u mobilnim mrežama u praksi osigurava da postojeći operatori nude uslugu pod istim uslovima i istog kvaliteta drugim operatorima kao i svom maloprodajnom dijelu ili povezanim društvima. Drugi operatori tada mogu da na maloprodajnom tržištu ponude svoje usluge krajnjim korisnicima u Crnoj Gori i konkurišu postojećim operatorima.

U slučaju da se ova obaveza ne nametne postojeći operatori bi mogli nepreglednim uslovima i cijenama da nude uslugu operatorima pod različitim uslovima i cijenama. Agencija ocjenjuje da bi tada bio otežan ulazak alternativnih operatora na ovo tržište, a takođe i smanjena efikasnost konkurencije na drugim tržištima.

Sprovođenje obaveze obezbjeđivanja preglednosti omogućava Agenciji da vrši nadzor nad sprovođenjem obaveze nediskriminatorsnosti i identifikovanje svih oblika diskriminatornog ponašanja u pogledu rokova, uslova i cijena. Naime, naložena regulatorna obaveza je i dodatna obaveza u smjeru uklanjanja svih prepreka razvoju konkurencije koje su vezane za diskriminaciju na cjenovnoj osnovi i diskriminaciju na necjenovnoj osnovi, s obzirom da je sve oblike diskriminatornog ponašanja moguće utvrditi samo onda kada su transparentno objavljeni uslovi pod kojima operator sa značajnom tržišnom snagom nudi usluge na relevantnom tržištu. Nametanje ove obaveze osigurava da alternativni pružaoci usluga na osnovu transparentno objavljenih uslova veleprodajnog operatora mogu doći do zaključka o tome da li su diskriminisani rokovima, uslovima ili cijenama prilikom pružanja predmetne usluge.

Primarna funkcija obaveze obezbjeđivanja preglednosti je da druge obaveze, a naročito obavezu omogućivanja pristupa elementima mreže i njihovog korišćenja i obavezu nediskriminatorsnosti, učini još efikasnijim. Primjena obaveze obezbjeđivanja preglednosti ima za cilj da ukaže i doprinese rješavanju antikonkurentskih aktivnosti i prepreka razvoju konkurencije koje se odnose na praksu unakrsnog subvencionisanja, cjenovnu diskriminaciju i praksu cjenovnog stezanja margina profita (**eng.Price Squeeze**) operatora.

Obavezi obezbjeđivanja preglednosti komplementarna je obaveza vođenja odvojenih računovodstvenih evidencija, koja podrazumijeva transparentnost izvještaja o troškovima i internih transfernih cijena operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Iz svega navedenog Agencija ocjenjuje da ova regulatorna obaveza, sa određenim rokovima, proporcionalana i opravdana, te ne predstavlja veće dodatno opterećenje za operatora sa značajnom tržišnom snagom, već doprinosi promovisanju razvoja i pojačava efikasnost konkurencije na relevantnom tržištu.

Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija

Agencija može, shodno Članu 46 Zakona o elektronskim komunikacijama operatoru sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu, narediti preduzimanje mjera u cilju odvojenog računovodstvenog praćenja poslovnih aktivnosti koje se odnose na pružanje usluga operatorskog pristupa.

Agencija operatorima koji imaju značajnu tržišnu snagu na ovom relevantnom tržištu, propisuje obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija koje se odnose na uslugu pristupa i započinjanja (originacije) poziva u mobilnim mrežama na veleprodajnom tržištu.

Metodologija odvojenih računovodstvenih evidencija treba da je u saglasnosti sa domaćim računovodstvenim propisima, međunarodnim računovodstvenim standardima i Preporukom Evropske komisije 2005/698/Evropske komisije o odvojenom računovodstvu i modelima troškovnog računovodstva prema regulatornom okviru za elektronske komunikacije.

U skladu sa Preporukom, svrha uvođenja obaveze računovodstvenog odvajanja je da pruži detaljnije informacije o poslovnim rashodima i finansijskim rezultatima za relevantna tržišta i usluge. Prilikom pripremanja regulatornih računovodstvenih izvještaja postojeći operatori treba da se rukovode sledećim principima: troškovne uzročnosti, objektivnosti i nediskriminatornosti, konzistentnosti primjene i transparentnosti. U skladu s Preporukom, postojeći operatori treba da izrade račune dobiti i gubitka, izvještaje o angažovanom kapitalu za svaki segment obuhvaćen regulacijom, kao i izvještaje o usklađenosti iznosa u regulatornim izvještajima sa zakonskim finansijskim izvještajima.

Agencija ima pravo propisati metodologiju vođenja računovodstva i pravo potpunog pristupa svim relevantnim finansijskim podacima, što uključuje i podatke o prihodima ostvarenim naplatom od trećih strana. Takođe, Agencija može objavljivati ove podatke s ciljem unapređivanja transparentnosti tržišta, vodeći, pri tom računa o stepenu poverljivosti.

Nametanje ove obaveze omogućava Agenciji provjeru poštovanja principa nediskriminatornosti u vezi sa cijenama pristupa i započinjanja (originacije) poziva u mobilnim mrežama postojećih operatora na veleprodajnom nivou, kao i principa preglednosti svih veleprodajnih cijena po kojima postojeći operatori svoje usluge pružaju

ostalim operatorima, kao i internih transfernih naknada po kojima postojeći operatori svoje usluge pružaju svome maloprodajnom dijelu i povezanim društvima.

U cilju veće efikasnosti primjene obaveza obezbjeđenja preglednosti i nediskriminatornosti, Agencija ocjenjuje neophodnim nametnuti obavezu odvajanja računovodstvenih evidencija operatorima sa značajnom tržišnom snagom. Obaveza vođenja odvojenih računovodstvenih evidencija je neophodna u smislu identifikacije antikonkurentskih aktivnosti operatora sa značajnom tržišnom snagom na relevantnom tržištu, kao što su praksa unakrsnog subvencionisanja i primjene cjenovnog stezanja margina profita (*eng. price squeeze*) operatora.

Polazeći od već nametnutih obaveza nediskriminatornosti i transparentnosti, Agencija ocjenjuje obavezu vođenja odvojenih računovodstvenih evidencija adekvatnom i proporcionalnom.

Obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva

Agencija može, shodno članu 48. Zakona o elektronskim komunikacijama operatoru sa značajnom tržišnom snagom narediti preduzimanje obaveze kontrole troškova prema propisanoj metodologiji troškovnog računovodstva.

Troškovno računovodstvo odnosi se na skup pravila i procedura koji osiguravaju raspodjelu troškova, prihoda, imovine, obaveza i kapitala na pojedine aktivnosti i usluge. Model troškovnog računovodstva omogućava sprovođenje obaveze računovodstvenog razdvajanja i provjeru troškovne orijentisanosti cijena u svrhu sprečavanja međusobnog subvencioniranja, zatim previsokih ili preniskih cijena i neefikasnog ponašanja operatora sa značajnom tržišnom snagom.

Operator kojem je naređeno preduzimanje mjera troškovne orijentacije, mora dokazati da su cijene izračunate na osnovu stvarnih troškova uz prihvatljivu stopu prinosa na investiciona ulaganja. Prilikom provjeravanja ispunjavanja te obaveze Agencija može primijeniti metode troškovnog računovodstva koje su nezavisne od onih koje primjenjuje operator. Agencija može od operatora Rješenjem takođe zahtijevati, da obrazloži i po potrebi koriguje cijene, pri čemu teret eventualnog dokazivanja snosi operator.

Član 48. stav 5. Zakona propisuje da Agencija može propisati mehanizam pokrivanja troškova ili metodologiju određivanja cijena, što mora biti primjereno ciljevima unaprijeđenja efikasnosti i održive konkurencije, ciljevima razvoja i povećanju koristi za krajne korisnike. Agencija može koristiti i upoređenja sa cijenama na uporedivim tržištima ili tržištima sa razvijenom konkurencijom, uzimajući u obzir specifičnosti domaćeg tržišta.

Agencija operatorima koji imaju značajnu tržišnu snagu na ovom relevantnom tržištu, propisuje obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva.

Svrha određivanja obaveze nadzora cijena i vođenja troškovnog računovodstva, koje operatori treba da primjene prilikom raspodjele troškova na usluge koje pruža, jeste osiguranje ravnopravnih transparentnih kriterijuma, kao i kriterijuma koji podstiču razvoj konkurencije.

Nametanjem ove obaveze Agencija smatra da će se otkloniti prepreku razvoju konkurencije na ovom relevantnom tržištu koja se odnosi na vertikalno prenošenje značajne tržišne snage i praksu unakrsnog subvencioniranja usluga. Naime, operatori mogu da vrše vertikalno prenošenje značajne tržišne snage na način da veleprodajne cijene utvrđuju iznad nivoa stvarnih troškova pružanja te usluge, dok usluge na pripadajućem maloprodajnom tržištu utvrđuje ispod nivoa stvarnih troškova. To dovodi do situacije da su alternativni operateri onemogućeni da uđu na ovo tržište. Nadzor nad cijenama je potreban jer se na taj način omogućava ulazak alternativnih operatora na ovo tržište, a samim tim i konkurentnost na maloprodajnom tržištu od čeka krajnji korisnici mogu imati velike benefite. Iz navedenih razloga ovu obavezu je neophodno nametnuti operatorima sa značajnom tržišnom snagom na ovom tržištu, te Agencija ocjenjuje da je naložena obaveza adekvatna i srazmjerna.

Takođe, Agencija je od Uprave za zaštitu konkurencije, shodno članu 43 Zakona o elektronskim komunikacijama zatražila mišljenje na pripremljene nacрте analiza relevantnih tržišta, čije mišljenje je prilog dokumentu.

Žalba na Rješenje ne odlaže izvršenje, shodno članu 19 stav 7 Zakona o elektronskim komunikacijama.

Na osnovu svega navedenog odlučeno je kao u dispozitivu Rješenja.

PRAVNA POUKA

Protiv ovog rješenja, može se izjaviti žalba Ministarstvu za informaciono društvo i telekomunikacije u roku od 15 dana od dana prijema rješenja.

PREDSJEDNIK SAVJETA
Dr. Šaleta Đurović

